

Television ja lehdistön kautta tunteita määrittä- mässä

Sari Elfving (2008) Taikalaatikko ja tunteiden tulkit. Televisio-ohjelmia ja -esiintyjiä koskeva kirjoittelu suomalaisissa lehdissä 1960- ja 70-luvuilla. Tampere: Tampere University Press, 367 s.

Sari Elfvingin väitöskirjaa lukiessa saattaa helposti unohtaa, että sen aineisto käsittelee nimenomaan 1960- ja 70-lukujen televisio-ohjelmia ja esiintyjiä koskevia kirjoitteluja Suomessa. Niin ajankohtaiselta sen sisältö paikoittain tuntuu. Omaa historian havaitsa tekstiin tietenkin tuo tuon ajan aineisto itsessään; Niilo Tarvajärvi kumppaneineen ja *Peyton Place* aikansa ilmentäjänä.

Ja alussa oli taikalaatikko?

Väitöskirjassa *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit* tarkastellaan television ja suomalaisen lehdistön suhdetta intermediaalisuuden ja mediahistorian näkökulmista. Tutkimuksen keskeisen lähdeaineiston muodostavat neljä televisio-ohjelmaa (*Tammelat*, *Peyton Place*, *Naapurilähiö*, *M-Show*) ja niitä koskevat lehtikirjoitukset, jotka on julkaistu *Aamulehdessä*, *Antennissa*, *Helsingin Sanomissa* ja *Katsossa* vuosien 1965 ja 1975 välisenä aikana. Näiden lisäksi tutkimuksessa on tarkasteltu myös televisiossa esiintyneiden Teija Sopasen ja Timo T.A. Mikkosen tähtikuvia. Aineistoa on analysoitu yhdistämällä televisio- ja lehdistötutkimuksen teoriaa historiallistavaan tutkimustapaan. Väitöskirjassa on tutkittu sitä, millaisin keinoin *Aamulehti*, *Antenni*, *Helsingin Sanomat* ja *Katso* määrittivät ja tuottivat television populaarisuutta ja samalla yrittivät ymmärtää sitä. Elfvingin mukaan samaan aikaan kun televisio yleistyi 1960-luvun aikana, lehdistö kehitti tapoja mitata, analysoida ja määritellä tv-ohjelmien suosiota. Kirjoitukset, joiden mukaan *Tammelat*, *Naapurilähiö* tai yksittäiset tv-esiintyjät olivat kansan suosimia, olivat osaltaan tuottamassa kulttuurista käsitystä tästä suosiosta – eivät

ainoastaan kirjaamassa ylös aikalaisyleisön olemassa olevia mieltymyksiä ja haluja. *Aamulehti*, *Antenni*, *Helsingin Sanomat* ja *Katso* muodostivat 1960- ja 70-luvuilla yleisöjä puhuttelemaan pyrkivän ympäristön, jossa ne tulkitsivat ja totuttivat katsojia sellaisiin muutoksiin, joita ne olettivat televisiokulttuurissa tapahtuvan. Elfvingiä lainatakseni, lehdet toimivat eräänlaisina aikalaistulkkeina, jotka juhlistivat, erittelivät ja arvottivat televisio-ohjelmia ja niissä esiintyviä henkilöitä.

Aineisto elää

Suomalaisen varhaistelevision vaiheita on aikaisemmin tutkittu suhteellisen paljon (esimerkiksi Iris Ruohon väitöskirjatutkimus *Utility Drama* (2001), Mari Pajalan väitöskirjatutkimus *Erot järjestykseen* (2006) sekä television ohjelmistojen historiaan keskittyvä kokoelmateos *Television viisi vuosikymmentä*). Tästä syystä lähdin lukemaan kirjaa odottavin mielin, halusin nähdä, millä tavoin aiheesta tällä kertaa oli ammennettu uudenlaista tutkimusta. Värikkäimmän osan tutkimukseen tuo luonnollisesti toinen pääaineisto eli aikalaiskirjoitukset. Väitöskirjan yhdeksi ansioksi voidaankin lukea lehti-aineiston runsas mukana kuljettaminen luvusta toiseen. Se on varmasti ollut aikaa vievää juuri lukuisien elävöittävien lainausten käytön vuoksi, mutta mielestäni aineiston sujuva käyttö lisää nimenomaan tekstin ja sen kirjoittajan uskottavuutta. Runsa mutta useimmiten tekstissä perusteltu lainauksien käyttö todistaa lukijalle, että aineistoa on käyty perusteellisesti läpi. Toisaalta kahdentyyppisen aineiston kuljettamisen ongelmat, kuten keskittymisen herpaantuminen ja materiaalin aiheuttama sokaistuminen, ja sekoaminenkin, näkyvät tekstissä paikoin. Se ilmenee lähinnä eitarkeitetuissa toistoissa niin sitaattien kuin lainauksien kohdalla. Kuten todettua, nämä tekniset seikat eivät kuitenkaan saa lukijaa herpaantumaan kesken lukuhetken, sillä aineistot eritellään muuten selkeästi toisistaan tekstin edetessä.

Itse aihetta on siis lähestytty aiemmin jo useasti, mistä johtuen on aina nostettava hattua silloin, kun tutkimukseen saadaan

puhallettua uusia tuulia. Tosin osa tutkimuksesta painottuu paikoin turhan paljon pelkän edeltävän tutkimuksen referoinniksi. Tässä näkyy ehkä parhaillaan aiemman tutkimuksen paradoksi; ilman sitä on vaikea edetä, mutta sen runsauskaan ei välttämättä ole pelkästään siunaus. Kaiken kaikkiaan työ on mielestäni kattava, ja se osuu napakasti omaan lokeroonsa televisiotutkimuksen kentällä.

Tunteita ja Tuskaa

- (V)Ihastuttava Timo T.A. Mikkonen

Iso osa minusta arvioitsijana iloitsee tämän tyyppisen tutkimuksen toteutuksesta, sillä liian usein tunteet vaikkapa nyt TV-katsojuuteen rinnastettuina jätetään akateemisen tutkimuksen ulkopuolella. Tunteet ja niiden kuohahdukset ovat olennainen osa TV-katselun kulttuuria. Tunteiden avulla katsoja on ollut vuorovaikutuksessa TV:n kanssa jo pitkään, ennen interaktiivisen television piirteitä. Erityisen ansiokkaasti tunnelataukset aineistoista nousevat esiin luvussa *Telesiotähdistä yleisön tuttaviksi – "tähtikultti"* lehdissä, jossa televisiopersoonaan kohdistettuja tuntemuksia eritellään muun muassa mielipidekirjoitusten kautta. Elfving toteaa, että 1960-luvulla lehdet rakensivat kriteerejä sille, mitä televisio-ohjelmilta ja televisiossa esiintyviltä henkilöiltä – tähdiltä – odotetaan. Luvussa esitellään kaksi hyvin erilaista esimerkkiä tunteita tuohon aikaan herättäneistä TV-kasvoista: toinen on koko kansan rakastama TV-ikoni Teija Sopanen ja toinen koko kansan vahvasti jakanut, anti-idolin maineeseenkin päässyt Timo T. A. Mikkonen. Tällainen tunnetason sitoutuminen TV-hahmoon nostetaan usein esiin, kun puhutaan niin sanotuista parasosiaalisista suhteista, joita katsojat, toiset herkemmin kuin toiset, luovat muun muassa TV-kasvoihin. Asiaa Suomessa tutkineen Pekka Isotaluksen mukaan näitä suhteita leimaa yleensä yksipuolisuus. Parasosiaalinen suhde ei ole normaali ihmissuhde, vaikka TV-hahmoon kiintynyt niin haluaisikin, kyseessä on vain illuusio intiimiydestä. Tätä asianlaitaa saateetaan tosin joutua tarkastelemaan uudelleen 2000-luvulla syntyneiden kaksisuuntaisten chat-pohjaisten iTV-ohjelmien myötä. Edellä

mainitusta tunteenpalosta olisi lukenut mielesti enemmänkin ja ehkä juuri olemassa olevaan tutkimuskirjallisuuteen nojaten, sillä ihastumiset Teijaan ja muihin TV-sankareihin edustavat meillä nimenomaan ensimmäisiä TV-ihastumisia; 1960- ja 70-luvuilla ihastus on voitu ilmaista lehtien yleisöpalstoilla, nykyään sen voi esimerkiksi tehdä TV-chatissa tai internetin keskustelupalstalla.

Tarkoituksetonta hupia herätti kirjan luvussa eritelty Timo T. A. Mikkosen jakautunut tähtikultti. Mikkonen oli Suomen TV-historian ensimmäinen yhtä aikaa sekä pidetty että vihattu hahmo. Samalla hän edusti ensimmäistä kertaa TV-persoonaa, joka piti ohjelmaa pitkälti pystyssä juuri oman henkilökuvansa perusteella. Tämä oli koomista siksi, että Mikkonen tuntuu herättävän samanlaisia kaksijakoisia tunteita yhä tänä päivänä. Mikkosen suosiota laskettiin vielä 1970-luvulla erilaisin lehdissä vilisevin gallupein kuin myös yksinkertaisesti TV-ohjelman katsojalukujen perusteella. Nyt Mikkosen vetovoimaa tai anti-vetovoimaa mitataan 2000-luvun osallistuvalla TV-kulttuurille ominaisin keinoin eli koko kansan tekstiviestiiänestyksellä. Kyseessä on siis TV-kanava Nelosen keväällä 2009 lanseeraama tosi-TV-ohjelma Timo ja Niina Mikkosen perhe-elämästä, jonka pilottijakson perusteella Suomen kansa sai päättää, halutaanko sarjaa enää seurata vai ei. Keskustelu sarjan ympärillä velloi kuumana, jopa poliisin tutkintapyyntöön asti, ja tekstiviestiiänestyksessähän konkreettisesti mitattiin Mikkosen kuuluisuutta ja suosiota.

Mikään ei ole muuttunut?

Sari Elfvingin väitöskirjaa lukiessa tempauhin hetkeksi aikaan, jolloin en vielä ollut edes syntynyt. Aikalaisaineiston käsittely ja sujuva kirjoitustyylit takasivat miellyttävän mutta tiukan paketin asiantuntijuutta suomalaisen television katsomisen käytännöistä ajan lehdistöön peilaten. Ihan loppuksi haluan nostaa esille väitöskirjan ehkä suurimman ansion ja hyödyn televisio- ja yleisötutkimuksen kentällä. Kyseessä on työ, joka avaa ja selventää sitä matkaa, jonka TV on kulkenut näihin päiviin asti. Tämä korostuu

tutkimuksen eri vaiheissa, joissa on selkeitä yhtymäkohtia myös nykypäivän televisioon, sen katseluun sekä sen ympärille laajasti levinneeseen intermediaaliseen ilmiöön. Elfvingin työ on TV:n alkuvaiheiden intermediaalisuuden tutkimuksen kannalta äärimmäisen tärkeä. Varsinkin kun lehtiaineiston luentatapaa ei ole rajoitettu journalistiseen lähestymistapaan vaan päinvastoin myös populaari näkökulma on tarkastelussa mukana. Tätä kautta myös tuon ajan yleisö on saanut tutkimuksessa äänensä kuuluviin. Elfvingin tutkimusasetelma on moniaineksinen: hän on tutkinut sekä televisio-ohjelmia että lehtikirjoituksia ja pyrkinyt siten tavoittamaan televisioympäristöjen moninaisuutta. Elfvingin mukaan monipuolisten aineistojen käyttö on kulttuurihistoriallisesti suuntautuneessa televisiohistoriassa hyödyllistä juuri moninaisuuden hahmottamisen vuoksi.

Tärkeimpinä televisiota määrittävinä ja nykypäivänäkin tunnistettavina nostoina toimivat muun muassa katsomisen tapojen erittely ja niiden arvottaminen – niin lehtien kuin niiden yleisöpalstojen kautta. Yhä edelleen sarjallisuuteen perustuvat mahdolliset yhdysvaltalaiset TV-sarjat eivät nauti yleistä arvostusta. Samoin eskapismi ja sen mahdollinen rooli ihmisen elämässä on huolettanut yhteiskuntaamme näihin päiviin asti. Tosin 2000-luvulla television on mediapaniikin osalta pitkälti sivuuttanut internet, johon myös ruudun/näytön seuraamisen kautta kytkeydytään. Ainoana erona on se, että TV nähdään usein edelleen passiivisena, ja internet aktiivisena toimintana.

Yhä edelleen tiettyjä genrejä ja TV-ohjelmia arvotetaan korkea- ja matalakulttuurin tuotteina. Nykypäivän ”roskaa” katsojakäytöksen perusteella saattaisivat olla halvalla kyhätty, erilaiset tosi-tv-formaatit, joskin niidenkin välillä on selkeästi havaittavissa arvohierarkioita. Myös tähtikultti elää edelleen ja on voimissaan. Aivan kuten Elfving tekstissään toteaa, tähteä ja julkisuuden henkilöä on jo tuolloin määritelty eri näkökulmista. Televisio itsessään tuottaa julkisuuden sisältöjä, mutta myös kriteerejä sille, mikä kuuluu julkisuuteen. Tultaessa 1970-luvulle anti-idolin (Kuusi 1974) maineen saanut Mikkonen aletaan määrittää josjoksin muuksi kuin kaikkien rakastama

Teija Sopanen tai Miss Universum Anne Pohtamo. Tämä on kaikki seurausta myös lehdistön puolella tapahtuneista muutoksista, suurimpana esimerkkinä tietysti suomalaisen tabloidilehdistön edelläkävijän *Hymyn* suhtautuminen julkkiskulttuuriin. Aletaan puhua kuuluisuuksista (positiivinen kaiku) ja julkkiksista (negatiivinen kaiku). Nykypäivän julkkiksetkin jaotellaan eri kategorioiden mukaan, onko kyseessä A-, B- vai Ö-luokan julkkis? Tähän julkisuuden asteeseen vaikuttaa edelleen vahvasti se, mistä välineestä (radio, TV...) ja millaisesta taustasta (misseys, asiantuntijuus...) henkilö julkisuuden valokilaan tulee. Elfving käsittelee myös TV-sarja *Tammeloiden* esiin nostamaa keskustelua ja kritiikkiä yhteiskunnallisesta edustuksellisuudesta. Miten TV-sarja henkilöineen, miljöineen ja juonenkäänteineen edusti senhetkistä yhteiskunnallista tilaa maassamme? Osa katsojista koki, että sarjan olisi tullut olla realistisempi kuvaus sen ajan oloista ja ihmiskohtaloista. Jo tuolloin oli havaittavissa, että katsojakunta hyvin mielellään myötäeli TV-sarjojen tapahtumia ja käsitteli vaikeita aiheita niiden kautta. Nykyään vastaavaa virkaa meillä toimittaa selkeästi *Salatut elämät*, jonka on nähty läpileikkaavan suomalaista arkea 2000-luvun vaihteessa. Yhteys *Salattuihin elämiin* nousi mieleeni nopeasti ja ilokseni sain havaita, että väitöskirjan kirjoittaja oli päätenyt samoihin ajatuksiin loppukapaleessaan. Samalla tavalla kuin *Tammeloiden* ja *Naapurilähiön* kohdalla, *Salattujen elämien* realismi saa kuitenkin paljon kritiikkiä osakseen. *Salattuja elämiä* kritisoidaan sen mahdottomista juonenkäänteistä sekä ylidramatisoiduista ihmiskohtaloista, kun taas *Tammeloiden* kohdalla 1960-luvulla sarjaa syytettiin lähinnä liiallisesta silottelusta ja kiiltokuvien maalaamisesta. *Salatut elämät* toimii kuitenkin niin sanottuna varoventtiilinä, jonka kautta jälleen kerran ikäviä ja vaikeita asioita voidaan kollektiivisesti käsitellä; joko heti katsomistilanteessa tai sen jälkeen käytävässä terapeutisessa kahvipöytäkeskustelussa.

Kaiken kaikkiaan koen, että Sari Elfvingin *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit* vastaa hyvin sen itselleen esittämiin kysymyksiin ja tekee sen rakenteellisesti selkeästi. Muutamissa kohdin tutkimus käy paikoillaan johtuen

juuri raskaasta aineiston kuljettamisesta sekä paikoin ehkä jopa taakaksi muodostuneesta taustatutkimuksesta. *Taikalaatikko ja tunteiden tulkit* vie joka tapauksessa lukijansa tärkeälle taipaleelle niin television, katsojan kuin intermediaalisuudenkin silmin. Taipaleelle, jota ilman yksi tärkeä osa varhaistelevisiön tunteista olisi nyt tulkitsematta.

Pauliina Tuomi